

<https://doi.org/10.15407/eip2019.01.128>

УДК 339.5

JEL F13, F14

Осташко Т.О., д-р екон. наук, чл.-кор. НААН України,
завідувач відділу секторальних прогнозів та кон'юнктури ринків
ORCID 0000-0001-5550-5864
e-mail: tostashko@ukr.net

Олефір В.К., канд. екон. наук,
старший науковий співробітник
e-mail: oksavol@ukr.net
ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України"

ПЕРСПЕКТИВИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З КИТАЄМ: РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОГО ЕКСПОРТУ І РИЗИКИ ІМПОРТОЗАЛЕЖНОСТІ

Проаналізовано структуру торговельних потоків між Україною і Китаєм і обґрунтовано, що найбільш імовірним сценарієм розвитку торгівлі з КНР є посилення сировинної орієнтації вітчизняного експорту та збільшення імпортозалежності України від китайських промислових товарів. Імовірність такого сценарію зростає з огляду на несиметричність тарифних режимів України та Китаю, що створює нерівні умови у взаємній торгівлі, більш вигідні для Китаю. Встановлено, що навіть у разі лібералізації тарифних режимів у результаті переговорів щодо зони вільної торгівлі між Україною та Китаєм Україна не може розраховувати на стабільне нарощування обсягів експорту агропродовольчої продукції в Китай унаслідок особливостей митного нетарифного регулювання агропродовольчих ринків КНР. Обґрунтовано, що основними напрямками державної політики сприяння розвитку сільськогосподарського експорту в Китай є просування експорту кукурудзи відповідно до кредитної угоди 2012 р. між Державною продовольчо-зерновою корпорацією України та Експортно-імпортним банком Китаю та експорту соєвих бобів з огляду на можливість заміщення США на імпортному ринку сої, яка відкрилася у зв'язку із торговельними суперечками між США та Китаєм у 2017–2018 рр. Негативні тенденції у взаємній торгівлі зумовлюють також необхідність активної державної політики просування на ринки Китаю товарів переробної промисловості України, насамперед харчової та приладобудування, які мають попит на ринках КНР.

Обґрунтовано, що імпортозалежність вітчизняного внутрішнього ринку залишається значною без помітних ознак зменшення і може надалі зрости у разі лібералізації торгівлі з КНР. Встановлено, що впродовж останніх 15 років імпорт китайських товарів до України збільшується як абсолютно, так і відносно, і у 2018 р. його вартість становила 13% від загальної вартості імпорту товарів в Україну. Найбільші обсяги імпорту припадають на: телекомунікаційне обладнання (особливо мобільні телефони); електронні вироби (комп'ютери); товари легкої промисловості (іграшки, взуття); чорні метали (плакований прокат з вуглецевої сталі). Китайський дешевий імпорт може загальмувати відродження вітчизняної обробної промисловості, що поступово відбувається після різкого спаду 2013–2015 рр.

© Осташко Т.О., Олефір В.К., 2019

Враховуючи високі ризики погіршення торговельного балансу країни внаслідок лібералізації торгівлі з КНР, створення ЗВТ з Китаєм на сучасному етапі розвитку України не є доцільним. Відмова від створення ЗВТ з Китаєм не вплине на залучення китайських інвестицій у рамках ініціативи уряду Китаю "Один пояс, один шлях". Основними бар'єрами у взаємній торгівлі є транспортні витрати, на подолання яких спрямована ця ініціатива, і нетарифні заходи, ефективним інструментом подолання яких є імплементація Угоди про спрощення процедур торгівлі СОТ.

К л ю ч о в і с л о в а : Китайська Народна Республіка, Угода про зону вільної торгівлі (ЗВТ), торговельний режим, експорт, імпортозалежність, захист внутрішнього ринку

Розвиток взаємної торгівлі між Україною та Китаєм створює виклики для вітчизняної економіки з огляду на те, що понад половину негативного сальдо у торгівлі України товарами формується за рахунок торгівлі з Китаєм (55% у 2018 р.). Попри небезпеку подальшого погіршення сальдо торговельного балансу, українська сторона виступила з ініціативою започаткування консультацій щодо створення українсько-китайської зони вільної торгівлі (ЗВТ). Тому дослідження можливих наслідків створення ЗВТ між Україною та Китаєм з точки зору перспектив вітчизняного експорту в Китай, з одного боку, і розвитку залежності від китайського імпорту – з іншого, на сьогодні є актуальним завданням¹.

Долучення України до ініціативи уряду КНР щодо розбудови нового Шовкового шляху також зумовлює актуальність проведення досліджень у напрямі оцінки потенціалу розвитку вітчизняного експорту до КНР та ризиків посилення залежності від китайського імпорту, адже метою цієї ініціативи проголошено посилення торговельних потоків та стимулювання довготривалого економічного зростання всіх учасників [1]. Про будівництво економічного поясу Шовкового шляху та морського Шовкового шляху XXI століття Китай проголосив у 2013 р. Ці дві ініціативи отримали назву "Пояс і шлях" (англ. Belt and Road Initiative (BRI)), а далі "Один пояс, один шлях" (англ. One Belt and One Road Initiative (OBOR)).

У 2015 р. Національна комісія з розвитку та реформ КНР, Міністерство закордонних справ та Міністерство торгівлі Китаю спільно видали дорожню карту (бачення та дії щодо спільного будівництва економічного Шовкового шляху та морського Шовкового шляху XXI сторіччя), що підкреслює п'ять пріоритетів ініціативи, таких як: координація політики (сприяння міжурядовому співробітництву); сприяння зв'язкам (удосконалення дорожньої, енергетичної та інформаційної інфраструктури); безперешкодна торгівля (зняття торговельних та інвестиційних бар'єрів); фінансова інтеграція (поглиблення фінансового співробітництва, розширення двосторонніх валютних розрахунків, створення нових фінансових установ); і зв'язки між людьми (просування культурних і освітніх обмінів, посилення співпраці з питань туризму та ін-

¹ Публікацію підготовлено за виконання НДР "Модернізація економічної політики розвитку сфер діяльності та ринків" (№ держреєстрації 0118U007329).

формації щодо епідемій). Ініціатива також охоплює посилення кооперації у сфері енергетики та охорони довкілля [2].

Передбачається, що OBOR складатиметься з мережі портів, доріг, залізниць, аеропортів, електростанцій, нафто- та газопроводів і нафтопереробних заводів, а також зон вільної торгівлі.

Китайські інформаційні ресурси зазначають про основні переваги, які планує отримати Китай від упровадження ініціативи OBOR, – це зменшення надлишкової пропозиції на ринку праці Китаю, забезпечення енергетичної безпеки країни і постачання продовольства [3]. Для України участь в ініціативі OBOR відкриває перспективи залучення китайських інвестицій насамперед в інфраструктурні проекти та аграрний сектор і долучення до глобальних ланцюгів доданої вартості.

Але при визначенні напрямів співробітництва з Китаєм у рамках ініціативи OBOR необхідно враховувати ризики посилення ресурсної спрямованості експорту та збільшення імпортозалежності внутрішнього ринку України. Такі дослідження актуалізуються з огляду на неоднозначний досвід Білорусі щодо співробітництва в рамках OBOR. Адже одночасно зі збільшенням китайських інвестицій в економіку Білорусі зростає й експорт товарів із Китаю в Білорусь, підвищуючи товарообіг у середньому на 10–20% щорічно. Це негативно впливає на внутрішніх виробників, насамперед товарів легкої промисловості Білорусі [4].

Метою статті є оцінка можливих наслідків лібералізації режимів торгівлі з Китаєм, а також розроблення рекомендацій щодо розвитку експорту вітчизняних товарів і стримування експансії китайських товарів на внутрішньому ринку України. Для дослідження проблем і визначення перспектив розвитку торгівлі з Китаєм вирішувалися такі завдання: (1) порівняння товарної структури зовнішньої торгівлі Китаю та України; (2) оцінка симетричності торговельних режимів Китаю та України; (3) виявлення особливостей нетарифного регулювання торгівлі урядом КНР; (4) аналіз особливостей проведення переговорів з китайською стороною щодо створення ЗВТ; (5) оцінка стану розвитку вітчизняного експорту до КНР та визначення перспективних ринків для вітчизняної продукції; (6) дослідження динаміки імпорту китайських товарів упродовж 2004–2018 рр. і визначення групи товарів, які є найбільшими за абсолютними обсягами імпорту, мають велику питому вагу в структурі імпорту та у внутрішньому споживанні.

Порівняння товарної структури зовнішньої торгівлі Китаю та України

На розвиток двосторонньої торгівлі між країнами впливає масштаб їх економіки і торгівлі. Китай є одним із лідерів світової торгівлі. У 2017 р. країна була найбільшим у світі експортером і другим у світі імпортером товарів (а, враховуючи торгівлю між країнами ЄС, – третім). Зовнішня торгівля товарами Китаю динамічно розвивається. Протягом 2010–2017 рр. обсяг експорту товарів з Китаю щорічно збільшувався у середньому на 5%, а середні темпи зростання імпорту товарів за цей період становили 4% [5, с. 80–82]. Вартість

товарного експорту Китаю у 2017 р. становила 2,26 трлн дол. США, або 12,77% світового експорту товарів, а вартість товарного імпорту – 1,84 трлн дол. США, або 10,22% світового імпорту товарів. Натомість частка України у світовому експорті товарів у 2017 р. становила 0,24%, а у світовому імпорті товарів – 0,27%. Таким чином, умови торгівлі України і Китаю не є симетричними з огляду на різницю у масштабах економіки та торгівлі.

У товарній структурі експорту та імпорту Китаю переважають промислові товари (93,7% у 2016 р.) [6]. У товарній структурі імпорту України продукція промисловості становить 66,1%, а от у товарній структурі експорту 44% становить продукція сільського господарства (за даними 2016 р.) [7].

Порівняння товарної структури зовнішньої торгівлі України та Китаю наочно демонструє їх комплементарність: попит Китаю на сировинну продукцію може задовольнятися за рахунок імпорту з України, а попит України на промислову продукцію – за рахунок Китаю. Таким чином, існують ризики посилення сировинної орієнтації вітчизняного експорту і посилення імпортозалежності від китайських промислових товарів. Ці ризики збільшуються з огляду на несиметричність тарифних і нетарифних режимів України та Китаю.

Особливості митного тарифного регулювання КНР

У табл. 1 представлено середні рівні тарифного захисту України і Китаю. Середній зв'язаний тариф (рівень, на якому країни при вступі до СОТ зобов'язалися "зв'язати" свої тарифи згідно з графіком тарифних скорочень) становить 5,9% для України і 10% для Китаю. Це означає що на сьогодні, коли обидві країни вже виконали свої зобов'язання стосовно скорочення тарифів, рівень тарифного захисту Китаю значно перевищує рівень тарифного захисту України.

Таблиця 1

Середній рівень тарифного захисту ринків України і Китаю

Показник	Загальний		Сільськогосподарські товари		Несільськогосподарські товари	
	Україна	Китай	Україна	Китай	Україна	Китай
Середній зв'язаний тариф, %	5,9	10,0	11,0	15,7	5,0	9,1
Середній тариф режиму найбільшого сприяння (2017 р.), %	4,5	9,8	9,2	15,6	3,7	8,8
Середній зважений тариф (2016 р.), %	2,9	5,2	5,4	11,8	2,7	4,6
Тарифні квоти на сільськогосподарські товари, % тарифних ліній			0,0	4,5		

Джерело: складено за даними: China and the WTO. Tariff profile / World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/res_e/status_e/daily_update_e/tariff_profiles/CN_E.pdf та Ukraine and the WTO. Tariff profile / World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/res_e/status_e/daily_update_e/tariff_profiles/UA_E.pdf

Причому середній зв'язаний тариф України по сільськогосподарських товарах становить 11%, а Китаю – 15,7%. Більш відчутною є різниця середніх зв'язаних тарифів України і Китаю по несільськогосподарських товарах – відповідно 5,0 і 9,1%. Більше того, ринок сільськогосподарських товарів Китаю захищений тарифними квотами, які встановлені на 4,5% тарифних ліній сільськогосподарських товарів. Україна ж має тільки одну тарифну квоту на імпорт цукру-сирцю з тростини обсягом 267,8 тис. т за ставкою імпортного мита 2% у межах квоти.

Китай у 2017 р. застосовував тарифні квоти до 47 тарифних ліній, зокрема у групі "10: Зернові культури" на пшеницю і суміш пшениця та жита (меслін), кукурудзу, рис; у групі "11: Продукція борошномельно-круп'яної промисловості; солод; крохмалі; інулін; пшенична клейковина" до борошна із зерна інших зернових культур, крім пшеничного або із суміші пшениці та жита (меслину), та круп, крупки та гранули із зерна зернових культур; у групі "17: Цукор і кондитерські вироби з цукру" до цукру з цукрової тростини або з цукрових буряків; у групі "31: Мінеральні або хімічні добрива"; "51: Вовна, піддана кардо- або гребенечесанню" і "52: Бавовна". Всі тарифи в межах квот адвалерні. У більшості випадків поза квотами застосовуються зв'язані тарифи.

Середні зважені (на обсяги торгівлі) тарифи у 2016 р. в Україні становили 2,9%, а в Китаї – 5,2%. Особливо значною у 2016 р. була різниця у середніх зважених тарифах на сільськогосподарські товари – 5,4% в Україні та 11,8% у Китаї. Середні зважені тарифи на несільськогосподарські товари в 2016 р. у Китаї також були вищими – 4,6% проти 2,7% в Україні. Таким чином, наведені у табл. 1 дані демонструють, що рівні тарифного захисту України та Китаю є несиметричними.

Проведений порівняльний аналіз тарифних режимів України та Китаю недвозначно свідчить про їх несиметричність, що створює несиметричні умови у взаємній торгівлі, більш вигідні для Китаю. З огляду на цю обставину взаємна лібералізація тарифних режимів вигідна Україні. Але всі переваги лібералізації китайською стороною митних тарифів можуть бути зведені нанівець через особливості митного нетарифного регулювання КНР.

Особливості митного нетарифного регулювання КНР

Аналіз особливостей митного нетарифного регулювання Китаю базується на звітах торговельної політики Китаю, підготовлених у 2018 р. Секретаріатом СОТ [1] і урядом Китаю [5]. У процедурах отримання доступу на ринок Китаю визначальну роль відіграє держава, тому відповідні міждержавні домовленості сприяють започаткуванню та розвитку торгівлі з КНР. Усі імпортери повинні зареєструватися як оператори зовнішньої торгівлі у Міністерстві торгівлі Китайської Народної Республіки (MOFCOM) або його уповноважених органах.

Китай класифікує імпорт за трьома категоріями: імпорт, що не обмежується, імпорт, що обмежується, та імпорт, що забороняється.

Окремо слід наголосити на відсутності зобов'язань КНР при вступі до СОТ щодо скасування заборон на імпорт окремих товарів. Так, у Протоколі зі вступу КНР до СОТ [8] зазначено тільки зобов'язання КНР щодо регулярної публікації у спеціальному офіційному виданні списку всіх товарів і технологій, імпорт або експорт яких обмежується або забороняється (розділ 8(a) зазначеного Протоколу). Про скасування заборон і відмову від уведення нових заборон на імпорт окремих товарів також не йдеться у Звіті Робочої групи зі вступу КНР до СОТ (розділ 8 "Кількісні обмеження імпорту включно із заборонами та квотами") [9]. На запит членів Робочої групи зі вступу Китаю до СОТ представник Китаю відзначив, що Китай забороняє або обмежує імпорт певних товарів, зокрема, зброї, боєприпасів та вибухових речовин, наркотичних засобів, отрути, матеріалів непристойного змісту та тих продуктів харчування, ліків, тварин і рослин, які не відповідають технічним регламентам Китаю щодо продуктів харчування, ліків, тварин і рослин.

Проте у 2004 р. у КНР було ухвалено новий Закон про іноземну торгівлю [10], який значно розширює можливий перелік товарів, на які можуть бути введені обмеження та заборони щодо імпорту. Стаття 16 цього закону визначає, що держава може обмежити або заборонити імпорт окремих товарів і технологій з метою захисту державної безпеки, громадських інтересів або суспільної моралі; захисту здоров'я або безпеки людини, життя або здоров'я тварин чи рослин або навколишнього середовища; обмеження торгівлі золотом і сріблом; встановлення або прискорення створення певної галузі вітчизняної промисловості; обмеження ввезення сільськогосподарської, продукції тваринництва або рибної в будь-якій формі; стану платіжного балансу.

Таким чином уряд КНР активно проводить політику торговельного протекціонізму для захисту власних виробників і сприяння розвитку окремих галузей промисловості. Міжнародні експерти вважають, що при цьому КНР порушує зобов'язання, взяті при вступі до СОТ. Серед таких порушень, зокрема, зазначаються ухвалення Плану інноваційного розвитку високотехнологічних галузей, так званих нових стратегічних галузей промисловості, та невиконання зобов'язань щодо впровадження міжнародних стандартів [11]. Китай продовжує розроблення власних унікальних національних стандартів з метою захисту своїх компаній від міжнародної конкуренції. Така політика Китаю отримала назву "інноваційного меркантилізму" [12].

Для імпорту, що не обмежується, здійснюється автоматичне ліцензування з метою моніторингу обсягів торгівлі для статистичних цілей. Зокрема, до каталогу товарів, для яких здійснюється автоматичне ліцензування, включені товари, що становлять інтерес для вітчизняних експортерів, – ячмінь та сорго. Імпортери можуть подавати заявку на автоматичну ліцензію на імпорт у департаментах комерції на різних урядових рівнях, які видають їх на основі правильно поданої заявки. Автоматичні ліцензії на імпорт дійсні протягом шести місяців.

Товари, імпорт яких обмежується, увозяться через неавтоматичні ліцензії та/або квоти. Продукти, що підлягають неавтоматичному ліцензуванню, пере-

лічені в каталозі товарів для імпорту, що підлягають ліцензуванню. Цей каталог включав у 2015 р. 89 тарифних ліній на рівні 8 розрядів Гармонізованої Системи (HS). Серед них окремі тарифні лінії таких товарних груп: 01 Живі тварини та продукти; 02 Продукти рослинного походження; 03 Жири та рослинні олії; 04 Готові харчові продукти; 05 Мінеральні продукти; 06 Хімічні речовини та вироби з них; 07 Пластикові та гумові вироби; 08 Кожухи шкіряні з шкіри; 09 Деревина та вироби з деревини; 10 Целюлоза, папір та картон; 11 Текстиль та одяг; 14 Дорогоцінне каміння та метали; 15 Базові метали; 16 Машини та електротехнічне обладнання; 17 Транспортне обладнання; 18 Точні матеріали; 20 Різні промислові товари. Таким чином, встановлені обмеження на імпорт окремих тарифних ліній в усіх групах сільськогосподарських товарів.

Заборонені продукти перелічені в каталозі товарів, що підлягають під заборону імпорту. У 2015 р. Китай повідомив, що цей перелік складається із 365 продуктів (восьмизначний рівень HS), що включає в основному машини (розділ 85) та транспортне обладнання (розділ 87). Список імпорту, що підлягає обмеженню або забороні, за необхідності може бути скоригований. Крім того, імпорт товарів, які не входять до каталогів обмежених або заборонених для імпорту товарів, також може тимчасово обмежуватися або заборонятися відповідними органами влади. Законодавство Китаю дозволяє, зокрема, обмежувати імпорт з метою сприяння створенню певної вітчизняної галузі промисловості або прискоренню її розвитку. Згідно зі статтею 16 Закону про іноземну торгівлю, імпорт продукції тваринного, рослинного походження та рибної продукції також може бути обмежений, якщо цього вимагатимуть обставини. *Отже, перспективи розвитку вітчизняного агропродовольчого експорту в разі створення ЗВТ з КНР далеко не однозначні та перебуватимуть під загрозою уведення заборон урядом Китаю. Адже відповідні зобов'язання, взяті КНР при вступі до СОТ, фактично не виконуються.*

Особливості процедур отримання доступу агропродовольчих товарів на ринок Китаю полягають у визначальній ролі міждержавних домовленостей. Адже Китай при вступі до СОТ зарезервував за собою право здійснювати торгівлю зерновими (а також тютюном, паливом, мінералами) виключно державою. Також збережено контроль держави над транспортуванням і розподілом цих товарів усередині країни. Зарубіжні підприємства, які виробляють продукти харчування та/або експортують продукцію в Китай, повинні бути зареєстровані у Генеральній адміністрації з митних питань Китаю (GACC) та Генеральній адміністрації нагляду за якістю, інспекції та карантину Китайської Народної Республіки (AQSIQ). Щоб подати заявку на реєстрацію, підприємства повинні бути рекомендовані до GACC через компетентний орган країн (регіонів), де вони розташовані, або іншим "встановленим способом".

Після втрати ринків Російської Федерації уряд України активізував зусилля щодо отримання доступу вітчизняних виробників на ринки КНР. З іншого боку, з 1 січня 2016 р. сухопутний доступ на ринки Китаю ускладнився через погіршення умов транзитних перевезень вантажів через територію Російської Федерації та Казахстану: спочатку передбачалося подовження традиційних

маршрутів і відповідне здорожчання перевезень, а з 1 липня 2016 р. умови транзиту ускладнилися ще більше внаслідок поширення обмежень на транзит територією Киргизстану і повну заборону транзиту товарів "під ембарго" (включених у перелік сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства, затверджений урядом Російської Федерації у серпні 2014 р. [13]) [14]. Через ускладнення торговельних відносин з Російською Федерацією досить проблемною стала участь України у розбудові так званого Шовкового економічного поясу (північної сухопутної лінії В ініціативи OBOR) Пекін – Росія – Німеччина – Північна Європа.

Оскільки через особливості нетарифних режимів доступу на ринки Китаю міждержавні домовленості відіграють вирішальну роль, Міністерство аграрної політики та продовольства України і Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів і захисту споживачів (Держпродспоживслужба) активно проводять переговори щодо доступу вітчизняних агропродовольчих товарів на ринок Китаю. Результатом цих переговорів стало схвалення GACC переліку з 24 українських підприємств, яким дозволено постачати соняшниковий шрот у КНР [15]. Відповідний перелік розміщено на сайті GACC [16].

Крім того, Держпродспоживслужба України та AQSIQ підписали Протокол інспекційних, карантинних та ветеринарно-санітарних вимог щодо експорту замороженої яловичини з України до Китайської Народної Республіки [17]. Це означає, що КНР визнає українську державну систему контролю безпеки виробництва яловичини відповідною китайській. Наступним кроком має стати завершення переговорів щодо включення українських виробників яловичини до реєстру авторизованих постачальників GACC, що може тривати досить довго через позицію китайської сторони.

Таким чином, особливістю нетарифних режимів доступу на ринки Китаю є складність процедур, зумовлена визначальною роллю державних органів Китаю.

Особливості проведення переговорів щодо ЗВТ китайською стороною

Доцільно також розглянути досвід проведення Китаєм переговорів щодо ЗВТ з іншими країнами. Найбільш цікавим для України є досвід створення ЗВТ між Китаєм і Австралією, переговори щодо якої тривали понад десять років і завершилися у 2014 р.

По-перше, на час початку переговорів про створення ЗВТ торгівля між Китаєм і Австралією, як і торгівля між Китаєм та Україною, вже була комплементарною. Китай в основному імпортував з Австралії, як і зараз з України, мінеральні ресурси, переважно залізну руду, та сільськогосподарські товари, а експортував у Австралію, як і зараз в Україну, різноманітні трудомісткі товари, такі як текстиль, одяг, іграшки, комп'ютери, засоби телекомунікації та електрообладнання. Таким чином, структури взаємної торгівлі Китаю і Австралії та Китаю й України подібні.

По-друге, будь-яка ЗВТ може мати своїм наслідком ефект зростання (створення) торгівлі, коли відбувається зростання торговельних потоків, але

їх структура залишається незмінною, та ефект диверсифікації торгівлі, тобто зміни у структурі торгівлі товарами та/або послугами. Внаслідок створення ЗВТ між Китаєм та Австралією торговельні потоки зросли, але ефекту диверсифікації не відбулося [18].

По-третє, перебіг переговорного процесу щодо створення ЗВТ між Китаєм і Австралією, який тривав понад 10 років і складався з 21 раунду переговорів, дав китайським і австралійським вченим можливість визначити особливості проведення переговорів щодо ЗВТ з китайською стороною. Китайські дослідники наголошують на впливі культурних особливостей, відмінностей в економічній системі, політичному режимі, у структурі та функціях інститутів, відповідальних за проведення переговорів, рівнях економічного розвитку [19]. Крім того, з боку Китаю відзначається непоступливість у відкритті ринків сільськогосподарських товарів, зумовлених лобіюванням інтересів власних виробників і міркуваннями продовольчої безпеки. Більше того, вважається, що прагнення Китаю зберегти високий рівень захисту продовольчих ринків із міркувань продовольчої безпеки є найбільш серйозною перешкодою у просуванні переговорів щодо ЗВТ з Китаєм [20]. *Останнє фактично зводить нанівещь переваги створення ЗВТ між Україною і Китаєм, адже саме аграрний сектор України може стати чи не єдиним бенефіціаром цієї ЗВТ.* Відзначаються також проблеми, пов'язані з перекладом, особливо у періоди загострення переговорного процесу, непоступливість китайської сторони у переговорах щодо сфери послуг, інвестицій, угод про державні закупівлі [21]. Про серйозність проблем із перекладом у торговельних відносинах з Китаєм зазначають також науковці Фондації інноваційних технологій та інновацій із США, які досліджують виконання Китаєм своїх зобов'язань перед СОТ [12, с. 3]. Пропонується навіть збільшити фінансування на переклад стратегічних документів Китаю, насамперед тих, які стосуються планів розвитку так званих семи стратегічних і нових промислових галузей Китаю, оскільки, попри взяті зобов'язання, Китай не забезпечує вчасне подання нотифікацій у СОТ із перекладом відповідних документів. Відзначається також, що Китай усе ще не повідомляє про всі нові або переглянуті стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності, як того вимагають правила СОТ [12, с. 7].

Таким чином, у разі проведення переговорів щодо створення ЗВТ між Китаєм та Україною, слід усвідомлювати їх складний характер і непоступливість китайської сторони у відкритті ринків сільськогосподарських товарів. Крім того, навіть якщо українській стороні вдасться покращити умови доступу до китайського ринку сільськогосподарських товарів, існує небезпека закриття цих ринків у будь-який момент, адже, як уже зазначалося, відповідно до статті 16 Закону про іноземну торгівлю КНР імпорту продукції тваринного, рослинного походження та рибної продукції може бути обмежений, якщо цього вимагатимуть обставини.

Крім того, у переговорах щодо ЗВТ з країнами, які є експортерами сільськогосподарських товарів, китайська сторона домовляється про встановлення тарифних квот на імпорту сільськогосподарської продукції. Зокрема, тарифні

квоти на імпорт сільськогосподарських товарів у Китай встановлено у ЗВТ з Австралією та Новою Зеландією. У ЗВТ з іншими країнами сільськогосподарські товари взагалі виключені з режиму лібералізації. Зокрема, у ЗВТ між Китаєм та Грузією (2018 р.) з режиму вільної торгівлі виключені тверда пшениця, соя, кукурудза, цукор, сухе молоко [1, с. 35].

Таким чином, розмір нульових тарифних квот на експорт сільськогосподарських товарів стане ключовим у переговорах щодо ЗВТ між Україною та Китаєм.

Інша особливість угод про ЗВТ, які укладає Китай з країнами – експортерами сільськогосподарської продукції, полягає у тому, що вони містять розділ щодо спеціальних сільськогосподарських захисних заходів. Такі розділи присутні в угодах про ЗВТ з Австралією (стаття 2.14 Угоди) [22] та Новою Зеландією (стаття 13 Угоди) [23]. Суть їх полягає в тому, що Китай може увести додаткове захисне мито на імпорт сільгосппродукції, якщо обсяги імпорту або ціна імпортованої продукції загрожують його внутрішньому ринку. Зокрема, в Угоді про ЗВТ з Австралією спеціальні сільськогосподарських захисні заходи захищають ринки яловичини і молочних продуктів Китаю, на які не вводяться тарифні квоти. Очевидно, що симетричними заходами, які може відстоювати у переговорах українська сторона, може стати впровадження захисного механізму на окремих ринках товарів легкої промисловості.

Загалом досвід ЗВТ між Китаєм і Австралією свідчить, що взаємна лібералізація торгівлі між країнами лише посилила сировинну спрямованість австралійського експорту в Китай і збільшила обсяги імпорту китайської промислової продукції в Австралію, що посилює небезпеку реалізації саме такого сценарію у ЗВТ України з Китаєм.

Тому створення ЗВТ з Китаєм на сучасному етапі розвитку України не є доцільним. Відмова від створення ЗВТ з Китаєм не вплине на залучення китайських інвестицій у рамках OBOR. Білорусь активно підключилася до OBOR, хоча не є членом COT і не може укласти угоду про ЗВТ з Китаєм. Оскільки на більшості товарних ринків світу ввізні мита досить низькі, основними бар'єрами у торгівлі стали транспортні витрати і нетарифні заходи, на подолання яких і спрямована ініціатива OBOR. Зокрема, за повідомленням COT, Китай виділив цій організації 1 млрд дол. США на впровадження Угоди про спрощення процедур торгівлі (Trade Facilitation Agreement – TFA) для країн, що розвиваються [24]. В Україні процес імплементації TFA розпочався з 2015 р., що безумовно сприятиме зменшенню нетарифних бар'єрів у торгівлі з Китаєм у рамках ініціативи OBOR.

Перспективи розвитку експорту вітчизняної продукції в Китай

З огляду на зацікавленість України в розвитку товарного експорту в Китай наведемо структуру імпорту сільськогосподарських та несільськогосподарських товарів у КНР (рис. 1).

Аналіз структури імпорту сільськогосподарських товарів Китаю показує, що Україна має перспективи збільшити свою присутність на китайському

ринку. Насамперед це стосується ринку сої, де Україна як нетто-експортер соєвих бобів може претендувати на заміщення частини обсягів експорту сої із США, який опинився під загрозою внаслідок торговельної війни між США та Китаєм. Крім того, Україна має значний потенціал експорту екстракту солоду і готових харчових продуктів з борошна і круп на китайський ринок. Перспективним є розвиток експорту свинини і субпродуктів тварин.

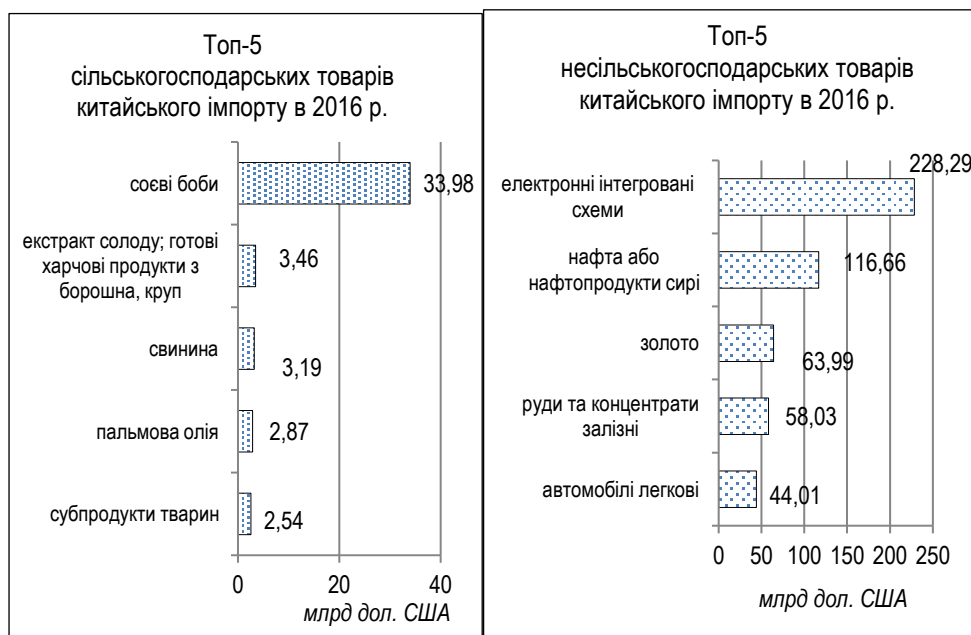

Рис. 1. Топ-5 сільськогосподарських та несільськогосподарських товарів, що імпортувалися в Китай у 2016 р., млрд дол. США

Джерело: складено на основі: Trade Profiles 2018 / World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/daily_update_e/trade_profiles/CN_e.pdf

На рис. 1 також наведено дані щодо топ-5 промислових імпортованих товарів Китаю. Серед переліку топ-5 несільськогосподарських товарів китайського імпорту на розширення вітчизняного експорту може претендувати хіба що сировинна товарна група "Руди та концентрати залізни".

Таким чином, аналіз товарної структури імпорту Китаю (як сільськогосподарського, так і несільськогосподарського) підтверджує гіпотезу про те, що найбільш вірогідним сценарієм розвитку експорту з України до КНР є зростання експорту сировинних товарів і продуктів переробки сільського господарства. Очевидно, що саме на останніх доцільно зробити акцент при формуванні торговельних відносин із Китаєм.

Упродовж 2013–2017 рр. вартість вітчизняного товарного експорту в КНР зменшилася з 2,7 млрд дол. США до 2,1 млрд дол. США, тобто на 22%. За цей же період імпорт зменшився на 29%. У 2017 р. негативне сальдо у торгівлі з Китаєм становило (-)3,5 млрд дол. США (рис. 2). Через те, що темпи зменшення імпорту були нижчими, ніж темпи зменшення експорту, негатив-

не сальдо торговельного балансу в торгівлі з КНР за період 2013–2017 рр. зменшилося на 1,7 млрд дол. США.

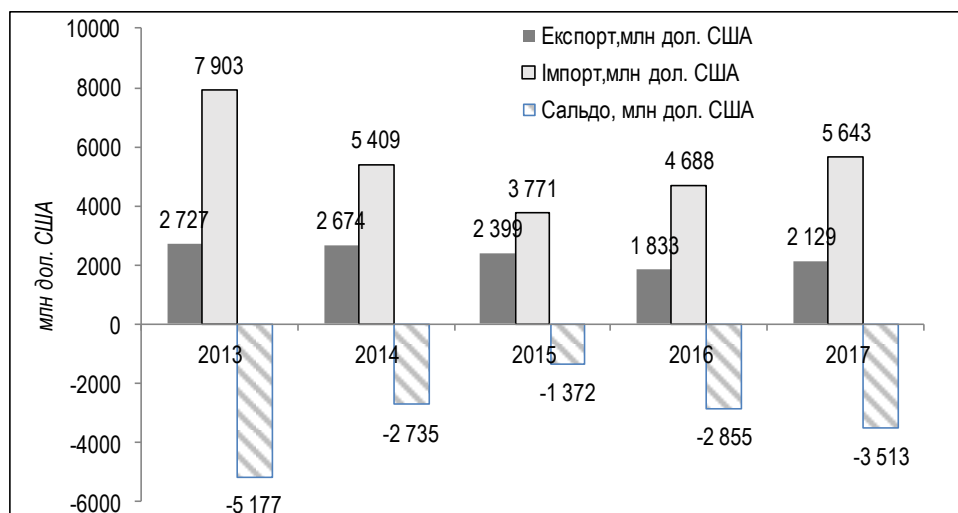

Рис. 2. Зовнішня торгівля товарами України з Китаєм у 2013–2017 рр., млн дол. США

Джерело: складено за даними з бази даних ООН Comtrade: UN Comtrade Data Base. URL: <https://comtrade.un.org/data/>

На основі аналізу структури експорту товарів з України в Китай у 2017 р. з точністю до двох розрядів HS були визначені топ-10 експортних товарних груп у торгівлі України з КНР (рис. 3). Четверту позицію у цьому рейтингу посідають товари з невизначеним кодом або товари, придбані в портах, які не можуть бути проаналізовані більш детально. Їх частка у товарному експорті в Китай становить 8,45%.

Перше місце у рейтингу експортних товарів до Китаю посідає товарна група "26: руди, шлак і зола" із часткою 32,28% у вітчизняному товарному експорті в Китай у 2017 р. Понад чверть вітчизняного експорту товарів цієї групи вивозиться саме до КНР. Протягом 2007–2013 рр. експорт товарної групи "26: руди, шлак і зола" стрімко зростав у відповідь на зростання попиту на сировину з боку металургійних потужностей Китаю, а з 2014 р. почав зменшуватися й упав до рівня 687,16 млн дол. США у 2017 р.

Із товарів цієї групи в КНР експортуються переважно руди та концентрати залізни (98% обсягів експорту у цій товарній групі), також експортуються незначні обсяги титану і цирконію.

Друге місце у рейтингу товарного експорту в Китай з України посідає товарна група "15: жири та олії тваринного або рослинного походження" з часткою 24,04% у товарному експорті України в Китай у 2017 р. Загалом у 2017 р. у Китай спрямовувалося 11,11% вітчизняного експорту товарів цієї групи. Експорт вітчизняних жирів та олій у Китай почався ще у 2009 р. і стрімко зріс до рівня понад 500 млн дол. США починаючи з 2015 р. Експортуються пере-

важно соняшникова олія, її частка становила 89% експорту олій і жирів у Китай у 2017 р. Частка соєвої олії, що в Китаї є традиційним продуктом споживання і тому має найкращі перспективи щодо розвитку експорту, у вітчизняному експорті олій і жирів у цю країну поки що незначна – 9,3% у 2017 р.

Рис. 3. Топ-10 товарів вітчизняного експорту в Китай у 2017 р., млн дол. США

Джерело: складено за даними з бази даних ООН Comtrade: UN Comtrade Data Base. URL: <https://comtrade.un.org/data/>

Третю позицію у рейтингу експортних товарних груп у Китай мають зернові культури з часткою 21% у вартості експорту України в Китай у 2017 р., хоча частка Китаю у вітчизняному експорті зернових незначна – усього 6,9%. 72% вітчизняного експорту зернових у 2017 р. забезпечив експорт кукурудзи. Експортується також ячмінь, а з 2017 р. – пшениця.

Експорт кукурудзи в Китай стрімко зростав у період з 2013 р. і у 2015 р. досяг обсягу 3,1 млн т. У період з 2015 р. до 2017 р. експорт кукурудзи в Китай зменшився до 2 млн т унаслідок ускладнення відносин з китайською стороною в рамках кредитної угоди 2012 р. між Державною продовольчо-зерновою корпорацією України та Експортно-імпортним банком Китаю. Очевидно, що для відновлення і подальшого розвитку вітчизняного експорту кукурудзи в Китай необхідне врегулювання відносин у рамках цієї угоди.

П'яте місце за обсягами експорту в Китай має товарна група "84: реактори ядерні, котли, машини, обладнання і механічні пристрої; їх частини" з часткою 5,95% у вартості вітчизняного експорту в Китай у 2017 р.

У 2017 р. Китай був другим найбільшим експортним ринком для України по групі товарів "84: реактори ядерні, котли, машини, обладнання і механічні пристрої; їх частини" з часткою 7,5% у вітчизняному експорті в Китай. З ін-

шого ж боку, в 2017 р. Китай посів перше місце серед імпортерів товарів групи 84 в Україну з часткою 18,9% імпортного ринку цієї групи. Обсяги імпорту з Китаю товарної групи 84 починаючи з 2003 р. стрімко зросли і значно перевищують обсяги експорту: від'ємне сальдо торговельного балансу по цій групі становило у 2017 р. мінус 951,6 млн дол. США. 63% експорту товарів у товарній групі 84 забезпечують товари групи "8411: двигуни турбореактивні, турбогвинтові та інші газові турбіни", вартість їх експорту до Китаю у 2017 р. становила 79,6 млн дол. США. У 2017 р. експортувалися також товари таких груп: реактори ядерні; неопромінені паливні елементи (твели) для ядерних реакторів"; обладнання та пристрої для розділення ізотопів (11,74 млн дол. США), насоси для рідин з витратоміром або без нього; механізми для піднімання рідини (10,2 млн дол. США), інші двигуни та силові установки (7,75 млн дол. США) і допоміжне обладнання для використання з котлами (2,76 млн дол. США).

Експорт у Китай вітчизняних товарів групи "84: Реактори ядерні, котли, машини, обладнання і механічні пристрої; їх частини" у 2017 р. зріс утричі порівняно з попереднім роком, що, безумовно, є позитивним фактом.

Восьме місце за обсягами експорту в Китай має товарна група "11: Продукція борошномельно-круп'яної промисловості". Хоча частка цієї групи у товарному обсязі вітчизняного експорту в Китай є незначною (усього 1,1% у 2017 р.), 12,8% вітчизняного експорту продукції борошномельно-круп'яної промисловості припадає саме на Китай. Це зумовлює важливість розвитку цього експортного напрямку в Китай.

Експорт продукції борошномельно-круп'яної промисловості в Китай почав зростати з 2012 р., а у 2017 р. досяг 23,3 млн дол. США. Експортується переважно пшеничне борошно.

Десятку товарних груп з найбільшим експортом до Китаю замикає група "04: Молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед". Її частка у вітчизняному товарному експорті в Китай становила лише 0,55%, а частка Китаю в експорті товарів цієї групи – 2,38% у 2017 р. Однак розвиток експорту цих продуктів у Китай є надзвичайно важливим для покращення структури сільськогосподарської торгівлі України, у якій переважають продукти рослинного походження. Втрату ринків Російської Федерації для вітчизняних продуктів тваринного походження, що містять більшу частку доданої вартості, досить важко компенсувати за рахунок ринку ЄС через обмежені тарифні квоти і складну систему сертифікації продукції тваринного походження, яка імпортується в ЄС. Тому відкриття ринків третіх країн є надзвичайно актуальним завданням.

У структурі вітчизняного експорту групи "04: Молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед" переважає підгрупа "404: Молочна сироватка, згущена або незгущена, з доданням чи без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин". Україна отримала дозволи на експорт молочних продуктів у КНР [25], отже, має перспективи збільшення експорту.

*Імпортозалежність вітчизняного внутрішнього ринку
від китайської продукції*

Імпортозалежність вітчизняного внутрішнього ринку на сьогодні залишається значною. За нашими розрахунками, у 2017 р. співвідношення між ВВП України та імпортом товарів і послуг перебувало в межах 0,56 – було найбільшим за останні 17 років. Упродовж 2013–2017 рр. зафіксовано чітку тенденцію збільшення імпорту по відношенню до ВВП, коли цей показник збільшився з 0,51 до 0,56. При цьому у кризовому 2015 р., коли спад виробництва був найбільший, цей показник не зменшився, як раніше у кризових 2002 р., 2005 р. і 2009 р. Таким чином імпортозалежність національної економіки посилюється, що треба враховувати при формуванні торговельної політики, зокрема щодо Китаю.

Упродовж 2014–2018 рр. імпорт товарів з КНР до України збільшувався як абсолютно, так і відносно. Якщо у 2014 р. його обсяги становили 5,4 млрд дол. (або 10% від усього імпорту), то у 2018 р. вони перебували на рівні 7,6 млрд дол. (13%). Тенденція збільшення китайського імпорту до України має тривалу історію, зокрема, впродовж 2004–2008 рр. частка КНР в імпорті становила в середньому 5%, упродовж 2009–2013 рр. – 8%, а впродовж 2014–2018 рр. частка перебувала на рівні 11%.

Для оцінки рівня імпортозалежності внутрішнього ринку від китайської промислової продукції важливо визначити групи товарів, які: 1) є найбільшими за абсолютними обсягами імпорту; 2) мають велику питому вагу у структурі імпорту; 3) мають велику питому вагу у внутрішньому споживанні.

У табл. 2 показано динаміку імпорту промислових товарів з КНР у розрізі великих товарних груп. Як видно з табл. 2, основу імпорту становить продукція машинобудування, металургії, хімічної та легкої промисловості. Впродовж 2014–2018 рр. імпорт з КНР мав загальну тенденцію до зростання, причому серед основних товарних груп найбільш швидко зростав імпорт саме продукції машинобудування.

Серед продукції машинобудування (коди за УКТЗЕД 84 - 91) найбільші обсяги імпорту у 2017 р. припали на такі товарні групи: телефонні апарати для сотових мереж зв'язку (код УКТЗЕД 851712) (368 млн дол.); комп'ютери і ноутбуки (847130) (300 млн дол.); фоточутливі напівпровідникові прилади, світловопромінювальні діоди (854140) (107 млн дол.); пристрої для приймання, перетворення та передачі або відновлення голосу, зображень та іншої інформації, включаючи пристрої комутації та маршрутизації (851762) (96 млн дол.); бойлери, обігрівачі, печі, праски, сушарки тощо (8516) (83 млн дол.); базові станції для бездротового зв'язку (851761) (78 млн дол.); антени для бездротового зв'язку (851770) (69 млн дол.); лампи (світильники) та освітлювальне обладнання (9405) (64 млн дол.); ручні електроінструменти (8467) (61 млн дол.); кондиціонери (8415) (60 млн дол.); вимикачі, запобіжники, стабілізатори, штепсельні розетки тощо (8536) (55 млн дол.); телевізори (852872) (53 млн дол.); зарядні пристрої (850440) (50 млн дол.) [26].

Крім того, відзначалися великі обсяги імпорту запасних частин і приладдя до комп'ютерів і ноутбуків (код УКТЗЕД 847330) (76 млн дол.). Таким чином, можна констатувати, що найбільші обсяги імпорту продукції машинобудування припали на телекомунікаційне обладнання, комп'ютери і побутову техніку. Хоча й інші види продукції машинобудування в імпорті із КНР були також широко представлені.

Таблиця 2

**Імпорт промислових товарів з КНР до України
у розрізі великих товарних груп, млн дол. США**

Товарні групи	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2014, %
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	1906	1452	1972	2572	3635	191
Недорогоцінні метали та вироби з них	561	354	476	573	732	131
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	407	362	444	502	613	151
Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них; каучук, гума та вироби з них	478	323	369	407	525	110
Текстильні матеріали та текстильні вироби	514	330	348	377	483	94
Різні промислові товари	356	216	287	338	415	117
Взуття, головні убори, парасольки	288	153	158	141	199	69
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	206	93	122	177	276	134
Вироби з каменю, гіпсу, цементу	227	136	160	144	202	89
Прилади та апарати оптичні, фотографічні	91	71	96	137	151	166
Інші товарні групи	222	192	154	162	197	88
Усього	5256	3683	4587	5531	7429	141

Джерело: [26], розрахунки авторів.

У рамках товарної групи XV "Недорогоцінні метали та вироби з них" найбільші обсяги імпорту у 2017 р. припали на такі товарні групи: "Прокат плоский з вуглецевої сталі завширшки 600 мм або більше пофарбований, лакований або покритий пластмасою" (код УКТЗЕД 721070) (131 млн дол.); "Гвинти, болти, гайки ... та аналогічні вироби, з чорних металів" (код УКТЗЕД 7318) (39 млн дол.).

Товарна група 72 "Чорні метали" згідно із УКТЗЕД поділена на 29 товарних підгруп з чотиризначним кодом. З них 19 товарних підгруп мали у 2017 р. позитивне сальдо зовнішньої торгівлі, а 10 – негативне. Із чорних металів Україна є нетто-імпортером переважно плакованого прокату і корозійностійкої сталі. Причому найбільші обсяги імпорту припадають на товарну групу 7210 "Прокат плоский з вуглецевої сталі завширшки 600 мм або більше, плакований, з гальванічним або іншим покриттям" і, зокрема, її підгрупу 721070 "Прокат пофарбований, лакований або покритий пластмасою". Із загального імпорту товарної групи 721070 у 2017 р. у 245 млн дол., на імпорт з Китаю припало 131 млн дол., або понад половину. Прокат пофарбований, лакований або покритий пластмасою (721070) є найбільшим за обсягами видом металургійної продукції, який імпортується з КНР.

В імпорті продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості серед інших виділяються дві товарні групи: 3808 "Інсектициди, родентициди, фунгіциди, гербіциди ..." (153 млн дол. у 2017 р.) і 2933 "Сполуки гетероциклічні лише з гетероатомом (атомами) азоту" (44 млн дол. у 2017 р.). Широкий спектр іншої хімічної продукції, який імпортується з Китаю, значно поступається цим двом товарним групам за обсягами.

Товарна група VII "Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них; каучук, гума та вироби з них" згідно із УКТЗЕД складається із двох підгруп: 39 "Пластмаси, полімерні матеріали та вироби з них" і 40 "Каучук, гума та вироби з них". На ці дві товарні підгрупи припадають відносно великі обсяги імпорту з КНР, які у 2014–2018 рр. у середньому перевищували 100 млн дол. У групі 39 найбільші обсяги імпорту було зафіксовано за поліетилентерефталатом (390760), який є сировиною для виробництва пластикової тари (83 млн дол. у 2017 р.). А у групі 40 – відповідно за гумовими шинами і покришками (4011) (85 млн дол. у 2017 р.).

Товари легкої промисловості займають вагоме місце в імпорті китайських промислових товарів. Китай є провідним постачальником цієї продукції на світовий ринок, незважаючи на сильну конкуренцію інших країн. Серед найбільших за обсягами товарів, які постачаються в Україну, слід відзначити: іграшки (9503) (134 млн дол. у 2017 р.); взуття (64) (126 млн дол.); одяг текстильний (62) (68 млн дол.); одяг трикотажний (61) (56 млн дол.); синтетичні тканини (5407) (55 млн дол.).

У структурі імпорту промислової продукції велика питома вага китайських промислових товарів, особливо ж стосовно продукції машинобудування (табл. 3). У табл. 3 представлені товарні групи, які відрізняються суттєвими обсягами імпорту (понад 50 млн дол. на рік). Практично по всіх цих товарах частка Китаю в імпорті перевищує 50%. Виняток становлять тільки 5 товарних груп: вимикачі, запобіжники, стабілізатори, штепсельні розетки тощо (8536); інсектициди, родентициди, фунгіциди, гербіциди (3808); гумові шини і покришки (4011); одяг трикотажний (61); одяг текстильний (62).

Загалом було обстежено 178 товарних груп за чотиризначними кодами УКТЗЕД і відзначено, що імпорт з Китаю відбувався за всіма цими групами. З цих 178 товарних груп у категорію з часткою імпорту від 1 до 25% потрапила 61 товарна група; у категорію з часткою імпорту від 26 до 50% – 43; у категорію з часткою імпорту від 51 до 75% – 34; у категорію з часткою імпорту від 76 до 100% – 40 товарних груп.

Таким чином, по 74 товарних групах (41%) продукція із КНР в імпорті домінувала, причому по 40 товарних групах (22%) домінування було абсолютним. По 43 товарних групах (24%) частка в імпорті була суттєвою, а по 61 товарній групі (34%) імпорт з Китаю поступався своїм конкурентам (переважно з ЄС, РФ і Туреччини). Найменше відносно інших імпортерів продукція з Китаю була представлена в імпорті котлів, турбін, окремих видів сільськогосподарської техніки, холодильників, легкових автомобілів.

Конкурентною перевагою продукції з Китаю на світовому ринку є низька ціна. Присутність цього фактора чітко простежується за ступенем переважання частки у фізичних обсягах над часткою у вартісних показниках. Із досліджених 178 товарних груп частка у фізичних обсягах була більшою за частку у вартісних показниках для 146 товарних груп, або 82%.

Таблиця 3

Частка китайських товарів в імпорті промислової продукції (2017 р.), %

Товарна група	У вартісних показниках	У фізичних обсягах
847330 Запасні частини і приладдя до комп'ютерів і ноутбуків	73	94
847130 Комп'ютери і ноутбуки	94	91
64 Взуття	58	91
8467 Ручні електроінструменти	64	91
851762 Пристрої комутації та маршрутизації для бездротового зв'язку	55	90
9503 Триколісні велосипеди, самокати ... ляльки ... інші іграшки	84	89
854140 Фоточутливі напівпровідникові прилади, світловипромінювальні діоди	81	87
851761 Базові станції для бездротового зв'язку	95	86
9405 Лампи (світильники) та освітлювальне обладнання	69	86
8516 Бойлери, обігрівачі, печі, праски, сушарки тощо	38	85
8415 Кондиціонери	60	82
850440 Зарядні пристрої	52	78
7318 Гвинти, болти, гайки та аналогічні вироби, з чорних металів	46	76
851770 Антени для бездротового зв'язку	62	75
851712 Телефонні апарати для сотових мереж зв'язку	63	72
721070 Прокат плоский з вуглецевої сталі завширшки 600 мм або більше, пофарбований, лакований або покритий пластмасою	53	62
390760 Поліетилентерефталат	59	58
852872 Телевізори	36	54
5407 Синтетичні тканини	40	51
2933 Сполуки гетероциклічні лише з гетероатомом (атомами) азоту	64	50
62 Одяг текстильний	36	47
61 Одяг трикотажний	30	41
3808 Інсектициди, родентициди, фунгіциди, гербіциди	16	34
4011 Гумові шини і покриття	25	34
8536 Вимикачі, запобіжники, стабілізатори, штепсельні розетки тощо	17	32

Джерела: [26, 27], власні розрахунки.

Важливим показником залежності внутрішнього ринку від китайського промислового імпорту є частка китайських товарів у внутрішньому споживанні. Вона визначається із урахуванням обсягів виробництва, експорту та імпорту певного товару. Обчислення цього показника для всіх товарних груп є достатньо складним завданням унаслідок невідповідності між статистикою виробництва і зовнішньої торгівлі, а також конфіденційністю інформації про виробництво відповідно до Закону України "Про державну статистику". Величина показника для окремих товарних груп показана в табл. 4.

Таблиця 4

**Частка імпорту з Китаю у внутрішньому споживанні (ЧКВС)
для окремих товарних груп (2017 р.)**

Товарна група	Виробництво	Експорт	Імпорт	Імпорт з КНР	ЧКВС, %
8424 Механічні пристрої для розбрикування або розпилення рідких чи порошкоподібних речовин, тис. шт.	534	133	929	863	93
847130 Машини автоматичного оброблення інформації портативні, тис. шт.	8	6	1215	1108	91
851610 Електричні водонагрівачі, тис. шт.	1445	440	1763	1389	79
8715 Коляски дитячі, тис. шт.	2	2	134	106	79
851761 Базові станції для бездротового зв'язку, тис. шт.	1,3	0,2	10,4	8,9	78
64 Взуття, млн. пар	22	13	49	44	76
6201 Пальта, півпальта, накидки, плащі, анораки (включаючи лижні куртки), куртки для чоловіків або хлопців, тис. шт.	862	662	1187	821	59
6202 Пальта, півпальта, накидки, плащі, анораки (включаючи лижні куртки), куртки та подібні вироби для жінок або дівчат, тис. шт.	1107	716	1276	940	56
5407 Тканини з ниток синтетичних комплексних, млн кв. м	12	4	260	132	49
3924 Посуд столовий і кухонний, інші вироби домашнього вжитку та вироби для туалетних кімнат, з пластмас, тис. т	16	3	9	4	18

Джерело: [26, 28, 29], власні розрахунки.

Дані табл. 4 також свідчать про значну присутність китайських промислових товарів на внутрішньому ринку України. По всіх товарних групах, які представлені в табл. 4, Україна є нетто-імпортером, причому обсяги імпорту в переважній кількості перевищують обсяги внутрішнього виробництва. Враховуючи, що частина виробленої продукції експортується, присутність імпорту на внутрішньому ринку є значною. Вагома частина цього імпорту припадає на поставки з КНР, особливо ж стосовно продукції машинобудування і промислових споживчих товарів.

За своїми природно-кліматичними умовами Китай не відноситься до країн, які на світовому ринку мають конкурентні переваги у сільському господарстві. Але при цьому він є найбільшим експортером на світовий ринок риби і морепродуктів, овочів та окремих видів фруктів. У Китаї відносно незначна площа придатних для сільського господарства земель, але при цьому – велика кількість робочої сили, що сприяє розвитку інтенсивного овочівництва і плодівництва. Переважна кількість риби в Китаї також виробляється домогосподарствами на внутрішніх водоймах і на континентальному морському шельфі.

В Україну Китай постачає практично всі основні позиції свого агропродовольчого експорту: рибу і морепродукти; фрукти та овочі (табл. 5). Крім того, важливими статтями імпорту є комбікорми для сільськогосподарських тварин і птиці, харчосмакові товари і тютюнова сировина. Загалом імпорт агропродовольчих товарів з Китаю до України має тенденцію до зростання.

Таблиця 5

Імпорт в Україну китайських агропродовольчих товарів, млн дол. США

Товарна група	2014	2015	2016	2017	2018
Риба і морепродукти	38	11	22	26	34
Продукти, що використовуються для годівлі тварин	18	13	14	16	21
Харчосмакові товари (чай, спеції, соуси тощо)	17	11	13	13	15
Фрукти і горіхи	9	4	5	16	25
Тютюнова сировина	8	13	12	11	11
Рослинні соки та екстракти	7	8	7	7	11
Овочева продукція	10	8	8	7	7
Цукор і кондитерські вироби з цукру	5	4	4	4	5
Усього	111	72	85	100	129

Джерела: [26], власні розрахунки.

Загалом імпортозалежність внутрішнього продовольчого ринку від китайських агропродовольчих товарів є незначною. На світовому ринку Китай представлений як потужний експортер риби і морепродуктів, овочевої продукції та окремих видів фруктів. Серед агропродовольчих товарів Україна має найбільшу імпорتنу залежність саме щодо риби та фруктів. Але цю продукцію на внутрішній ринок України постачають в основному китайські конкуренти (рибу – Норвегія, Ісландія, ЄС; фрукти – ЄС, Туреччина, ПАР, Єгипет). Більш-менш значна присутність китайських товарів в окремих невеликих нішевих товарних групах: зелений чай (84% загального імпорту в 2017 р.), морські водорості (64%), соєвий соус (47%), консервовані ракоподібні та молюски (38%), окремі види спецій тощо.

Зменшення імпортозалежності вітчизняної економіки напряму пов'язане із підвищенням конкурентоспроможності виробництв, спрямованих переважно на внутрішній ринок. А це можливо тільки в умовах помірної конкуренції з боку імпорту, коли вона не знищує, а стимулює місцевих виробників. Місцеві виробники повинні мати доступ до передових технологій, якісної сировини, сучасного обладнання, а також мати час, щоб під тарифним захистом піднялись до рівня іноземних, зокрема китайських, конкурентів.

На сьогодні вітчизняна промисловість поступово відновлюється після економічної кризи, певною мірою завдяки високому обмінному курсу і дорогому імпорту. Збільшується виробництво синтетичних тканин, трикотажних полотен, текстильних і трикотажних виробів, взуття, пластмасового і фарфорового посуду, тракторів, електричних ламп та освітлювального обладнання. Усі ці товари на сьогодні залишаються під захистом імпортного тарифу, але при цьому мають велику ймовірність заміщення китайським імпортом у разі передчасної лібералізації торгівлі.

Висновки

1. За даними 2017 р., 55% вітчизняного експорту в Китай є сировинним, 46,7% – це експорт агропродовольчих товарів (сировина і продукти переробки) і тільки 8,3% – продукція приладобудування. Результатом розвитку торгівлі з Китаєм для України може стати посилення сировинної орієнтації експорту і посилення імпортозалежності від китайських промислових товарів. Імовір-

ність такого сценарію зростає з огляду на несиметричність тарифних режимів України та Китаю, що створює нерівні умови у взаємній торгівлі, більш вигідні для Китаю.

2. Перспективи вітчизняного експорту сировинних сільськогосподарських товарів насамперед пов'язані з розвитком експорту кукурудзи (відповідно до кредитної угоди 2012 р. між Державною продовольчо-зерною корпорацією України та Експортно-імпортним банком Китаю) та соєвих бобів (особливо з огляду на можливість заміщення сої із США на ринку Китаю, що відкрилася унаслідок торговельних суперечок між США та Китаєм у 2017–2018 рр.).

3. Найбільш перспективним є розвиток вітчизняного експорту товарів тваринного походження і переробної промисловості сільського господарства. Стратегією торговельної політики України у торгівлі з Китаєм має стати перехід до експорту агропродовольчих продуктів з більшою часткою доданої вартості, насамперед солоду і готових харчових продуктів з борошна і круп та соєвої олії. Із зростанням добробуту населення в Китаї збільшується споживання молочних продуктів, тому українські виробники, які отримали дозволи на експорт молочної продукції в Китай, мають непогані перспективи. Перспективним є також ринок м'яса птиці та яєць.

4. Розвиток експорту промислової сировини визначатиметься попитом китайських металургійних потужностей на руди та концентрати залізни. Динамічно зростає експорт вітчизняних турбореактивних двигунів, електричних двигунів та генераторів, напівпровідникових приладів, електричних трансформаторів, приладів та апаратів оптичних, фотографічних, медичних до Китаю, тому хоча китайський імпорт у цих товарних групах перевищує вітчизняний експорт у Китай, український виробник знайшов свою перспективну нішу на китайському ринку.

5. Упродовж останніх 15 років імпорт китайських товарів до України збільшується як абсолютно, так і відносно. У вартісних одиницях у 2018 р. він перебував у межах 13%, а у фізичних одиницях є значно більшим, оскільки китайський імпорт відрізняється відносною дешевизною. Дуже ймовірно, що він зростатиме і надалі, чому сприяє експансіоністська політика китайського уряду, зокрема в рамках ініціативи "Один пояс, один шлях".

6. Китайський імпорт відрізняється великою часткою промислових, високотехнологічних товарів зі значною питомою вагою доданої вартості. Суттєвою також є присутність в імпорті товарів кінцевого споживання, у т.ч. відомих світових брендів. Широкий асортимент товарів китайського імпорту, особливо промислового. Китайські промислові товари присутні практично в кожній чотиризначній товарній групі за УКТЗЕД. Найбільші обсяги імпорту припадають на: телекомунікаційне обладнання (особливо мобільні телефони); електронні вироби (комп'ютери); товари легкої промисловості (іграшки, взуття); чорні метали (плакований прокат з вуглецевої сталі).

7. Під час переговорного процесу з китайською стороною щодо лібералізації взаємної торгівлі необхідно дотримуватись ряду принципів: 1) першочергово зменшити мито на сировину, обладнання, комплектуючі (як правило,

обнуління з дати набуття чинності угоди про ЗВТ), і в останню чергу – на готові споживчі товари (перехідний період від трьох до семи років); 2) пріоритетно зберегти тарифний захист виробництв, які технологічно пов'язані (як постачальники сировини) із вітчизняними висококонкурентоспроможними секторами (зерновим господарством, олійно-жировою галуззю, птахівництвом, металургією тощо), наприклад, виробництв тракторів, отрутохімікатів, добрив, обладнання для харчової промисловості, виробництво упаковки тощо (перехідний період від трьох до десяти років); 3) зберегти захист виробництв, щодо яких китайська сторона має найбільші конкурентні переваги (готовий одяг, взуття, лампи (світильники) та освітлювальне обладнання тощо) (перехідний період не менше п'яти років).

8. У разі проведення переговорів щодо створення ЗВТ між Китаєм та Україною слід усвідомлювати їх складний характер і непоступливість китайської сторони щодо відкриття ринків сільськогосподарських товарів. Крім того, навіть якщо українській стороні вдасться покращити умови доступу до китайського ринку сільськогосподарських товарів, існує небезпека закриття цих ринків у будь-який момент, адже, відповідно до статті 16 Закону про іноземну торгівлю КНР, імпорт продукції тваринного, рослинного походження та рибної продукції може бути обмежений, якщо цього вимагатимуть обставини.

9. Розмір нульових тарифних квот на експорт вітчизняних сільськогосподарських товарів у Китай стане ключовим у переговорах щодо ЗВТ між Україною та Китаєм. Інша особливість угод про ЗВТ, які укладає Китай з країнами – експортерами сільськогосподарської продукції, полягає у тому, що вони містять розділ щодо спеціальних сільськогосподарських захисних заходів. Очевидно, що симетричним заходом, який може відстоювати у переговорах українська сторона, видається впровадження захисного механізму на окремих ринках товарів легкої промисловості.

10. Ураховуючи високі ризики погіршення торговельного балансу країни внаслідок лібералізації торгівлі з КНР, створення ЗВТ з Китаєм на сучасному етапі розвитку України не є доцільним. Наразі Україні доцільно укласти з Китаєм двосторонню інвестиційну угоду, які КНР укладає до початку переговорів про створення ЗВТ.

Список використаних джерел

1. China. Trade Policy Review, Revision. WT/TPR/G/375, 14/09/2018 / WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp_rep_e.htm#bycountry
2. Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road, issued by the National Development and Reform Commission, Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Commerce of the People's Republic of China, with State Council authorization in March 2015. URL: http://english.mofcom.gov.cn/article/zt_beltandroad/
3. One Belt One Road Initiative. URL: <https://www.topchinatravel.com/silk-road/one-belt-one-road.htm>
4. Лавнікевич Денис. Бійся китайців, які приносять дарунки. *Дзеркало тижня. Україна*. 2018. № 32. URL: https://dt.ua/finances/biysya-kitayciv-yaki-prinosyat-darunki-287105_.html
5. China. Trade Policy Review, WT/TPR/G/375, 6 June 2018 / WTO. 23 p. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/g375_e.pdf

6. Trade Profiles 2018 / World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/res_e/status_e/daily_update_e/trade_profiles/CN_e.pdf
7. Trade Profiles 2018 / World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/res_e/status_e/daily_update_e/trade_profiles/UA_e.pdf
8. Protocol on the Accession of the People's Republic of China. The Ministerial Conference Decision of 10 November 2001. WT/L/432 23 November 2001 / WTO. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/completeacc_e.htm#chn
9. Report of the Working Party on the Accession of China. WT/ACC/CHN/49 1 October 2001 / WTO. P. 23-26. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/completeacc_e.htm#chn
10. Foreign Trade Law of the People's Republic of China. July 1, 2004. URL: <http://english.mofcom.gov.cn/aarticle/policyrelease/internationalpolicy/200705/20070504715845.html>
11. 10 Commitments China made when it joined the WTO and has not respected. URL: <http://static1.squarespace.com/static/5537b2f8e4b0e49a1e30c01c/t/568f7bc51c1210296715af19/1452243910341/The+10+WTO+Commitments+of+China.pdf>
12. Ezell Stephen J. and Atkinson Robert D. False Promises: The Yawning Gap Between China's WTO Commitments and Practices. The Information Technology & Innovation Foundation. September 2015. URL: http://www2.itif.org/2015-false-promises-china.pdf?_ga=2.196300396.1589681642.1551882052-593599331.1551882052
13. Указ Президента Российской Федерации от 6 августа 2014 года № 560 "О применении отдельных специальных экономических мер в целях обеспечения безопасности Российской Федерации". URL: <http://docs.cntd.ru/document/420212227>
14. Указ Президента Российской Федерации от 01 июля 2016 № 319 "О внесении изменений в Указ Президента Российской Федерации от 1 января 2016 года № 1 "О мерах по обеспечению экономической безопасности и национальных интересов Российской Федерации при осуществлении международных транзитных перевозок грузов с территории Украины на территорию Республики Казахстан через территорию Российской Федерации" (с изменениями на 30 декабря 2018 года). URL: <http://docs.cntd.ru/document/420327327>
15. 17 потужностей отримали право експортувати шрот соняшниковий до Китаю / Держпродспоживслужба, 02.07.2018. URL: http://www.consumer.gov.ua/News/4313/17_potuzhno-stey_otrimali_pravo_eksportuvati_shrot_sonyashnikoviy_do_Kitayu
16. General Administration of Customs, P.R.China, 27/06/2018. URL: <http://www.customs.gov.cn/customs/jyju/dzwjyju/qymd/slaq/1878901/index.html>
17. Для української яловичини відкрито ринок Китаю / Мінагрополітики України. 22.05.2017. URL: <http://www.minagro.gov.ua/uk/node/23944>
18. Qi Chaoying, Zhang James Xiaohe. The economic impacts of the China-Australia Free Trade Agreement - A general equilibrium analysis. *China Economic Review*. February 2018. Vol. 47. P. 1-11. doi: <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2017.11.002>
19. Jiang Yang. Australia-China FTA: China's domestic politics and the roots of different national approaches to FTAs. *Australian Journal of International Affairs*. 2008. Vol. 62. P. 179-195. doi: <https://doi.org/10.1080/10357710802060543>
20. Chen C., Duncan R. Agriculture and food security in China: What effect WTO accession and regional trade agreements? ANU E Press and Asia Pacific Press. The Australian National University, Canberra, Australia. URL: http://epress.anu.edu.au/afsc_citation.html
21. He Ling Ling. On re-invigorating the Australia-China Free Trade Agreement negotiation process. *Journal of World Investment and Trade*. 2013, 14(4). pp. 672-696. doi: <https://doi.org/10.1163/22119000-01404004>
22. Free Trade Agreement between the Government of Australia and the Government of the People's Republic of China. 2015. URL: http://fta.mofcom.gov.cn/Australia/annex/xdzw_en.pdf
23. Free Trade Agreement between the Government of the People's Republic of China and the Government of New Zealand. 2008. URL: <http://images.mofcom.gov.cn/gjs/accessory/200804/1208158780064.pdf>
24. China donates USD 1 million to support implementation of Trade Facilitation Agreement. *WTO news 2018*. 2 Feb. 2018. Press Release PRESS/816. URL: https://www.wto.org/english/news_e/pres18_e/pr816_e.htm

25. Registered list of imported dairy products outside the country (except infant formula), Ukraine / CNCA. URL: <http://www.cnca.gov.cn/ywzl/gjgnhz/jkzl/imports-list/dairy/Ukraine20180723.pdf>
26. Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу / Держстат України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
27. Країни за товарною структурою зовнішньої торгівлі / Держстат України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
28. Статистичний щорічник України / Держстат України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
29. Виробництво промислової продукції за видами / Держстат України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Надійшла до редакції 12.02.2019 р.

Осташко Т. А., д-р екон. наук, чл.-корр. НААН України,
заведуюча відділом секторальних прогнозів і кон'юнктури ринків,
Олефір В. К., канд. екон. наук,
старший науковий співробітник,

ГУ "Інститут економіки і прогнозування НААН України"

ПЕРСПЕКТИВЫ СВОБОДНОЙ ТОРГОВЛИ С КИТАЕМ: РАЗВИТИЕ ОТЕЧЕСТВЕННОГО ЭКСПОРТА И РИСК ИМПОРТОЗАВИСИМОСТИ

Развитие торговли между Украиной и Китаем создает вызовы для отечественной экономики ввиду того, что торговля с КНР формирует более половины отрицательного сальдо в торговле Украины товарами со странами мира (56% по данным января–ноября 2018). Несмотря на опасность дальнейшего ухудшения сальдо торгового баланса, украинская сторона выступила с инициативой начать консультации по созданию украинско-китайской зоны свободной торговли (ЗСТ).

Цель статьи заключается в оценке возможных последствий либерализации режимов торговли с Китаем и разработке рекомендаций по развитию экспорта отечественных товаров и сдерживанию экспансии китайских товаров на внутреннем рынке Украины. Для исследования проблем и определения перспектив развития отечественного экспорта в Китай были проведены: (1) сравнение товарной структуры внешней торговли Китая и Украины; (2) оценка симметричности торговых режимов Китая и Украины; (3) выявление особенностей нетарифного регулирования торговли правительством КНР; (4) анализ особенностей проведения переговоров с китайской стороной о создании ЗСТ; (5) оценка состояния развития отечественного экспорта в КНР и определение перспективных рынков для отечественной продукции; (6) исследование динамики импорта китайских товаров в течение 2004–2018 гг. и определение группы товаров, крупнейших по абсолютным объемам импорта и имеющих большой удельный вес в структуре импорта и во внутреннем потреблении.

Анализ структуры торговых потоков между Украиной и Китаем выявил, что наиболее вероятным сценарием развития торговли с КНР является усиление сырьевой ориентации отечественного экспорта и усиление импортозависимости Украины от китайских промышленных товаров. Вероятность такого сценария усиливается ввиду несимметричности тарифных режимов Украины и Китая, что создает неравные условия взаимной торговли, более выгодные для Китая. Установлено, что даже в случае либерализации тарифных режимов в результате переговоров о зоне свободной торговли между Украиной и Китаем Украина не может

рассчитывать на стабильное наращивание объемов экспорта агропродовольственной продукции в Китай вследствие особенностей таможенного нетарифного регулирования агропродовольственных рынков КНР. Основными направлениями государственной политики содействия развитию сельскохозяйственного экспорта в Китай является продвижение экспорта кукурузы в соответствии с кредитным соглашением 2012 г. между Государственной продовольственно-зерновой корпорацией Украины и Экспортно-импортным банком Китая и экспорта соевых бобов с учетом возможности замещения США на импортном рынке сои, которая открылась в связи с торговыми спорами между США и Китаем в 2017–2018 гг. Негативные тенденции во взаимной торговле обуславливают также необходимость активной государственной политики продвижения на рынки Китая товаров перерабатывающей промышленности Украины, прежде всего пищевой и приборостроения, которые пользуются спросом на рынках КНР.

Импортозависимость отечественного внутреннего рынка остается значительной без заметных признаков уменьшения. В 2017 г. соотношение между импортом и ВВП было наибольшим за последние 17 лет. В течение 2013–2017 гг. этот показатель увеличился с 0,51 до 0,56. Зависимость национальной экономики от импорта может вырасти и в дальнейшем в результате либерализации внешней торговли с КНР. Несмотря на выгоды для экспортеров (преимущественно сырьевых товаров), китайский дешевый импорт может затормозить возрождение отечественной обрабатывающей промышленности, которое постепенно происходит после резкого спада 2013–2015 гг.

Была исследована динамика импорта китайских товаров в течение 2004–2018 гг., а также определены группы товаров, которые являются крупнейшими по абсолютным объемам импорта, имеют большой удельный вес в структуре импорта и во внутреннем потреблении. Исследование проводилось для промышленных и агропродовольственных товаров, а также в разрезе 4- и 6-значных кодов товарной номенклатуры УКТВЭД.

Присутствие китайских товаров на отечественном внутреннем рынке неуклонно растет. Если в 2002–2003 гг. сальдо внешней торговли Украины с Китаем было положительным, а доля китайских товаров в импорте пребывала в пределах 2%, то начиная с 2005 г. сальдо стало исключительно отрицательным, а доля китайской продукции в импорте увеличилась до 13% (2018 г.).

Более половины китайского импорта в 2018 г. пришлось на продукцию машиностроения (больше всего – на машины, оборудование и механизмы). Китай является основным импортером на внутренний рынок телефонных аппаратов для сотовых сетей связи; компьютеров и ноутбуков; фоточувствительных полупроводниковых приборов, светоизлучающих диодов и другой инновационной, наукоемкой продукции. Ведущие позиции занимает КНР в импорте в Украину многих видов бытовой электроники и электротехники, товаров легкой промышленности (обувь, игрушки, синтетические ткани и т.д.) и многих других товаров. Из обследованных 178 товарных групп по 4-значным кодам УКТВЭД в 74-х товарных группах в 2017 г. доля КНР в импорте превышала 50%.

С позиций защиты внутреннего рынка либерализация торговли с Китаем может создать большие риски для отечественного товаропроизводителя. Ассортимент промышленных товаров, импортируемых из КНР, очень широк, поэтому их экспансия на внутреннем рынке может быть достаточно значительной.

Ключевые слова: Китайская Народная Республика, Соглашение о зоне свободной торговли (ЗСТ), торговый режим, экспорт, импортозависимость, защита внутреннего рынка

T. Ostashko, Doctor of Economics, Corresponding Member of the National Agrarian Academy of Sciences of Ukraine, Principal Researcher

*V. Olefir, PhD in Economics, Senior Researcher
Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine*

PROSPECTS OF FREE TRADE WITH CHINA: DEVELOPMENT OF DOMESTIC EXPORT AND RISKS OF IMPORT DEPENDENCE

Development of the trade between Ukraine and China generates serious challenges for the national economy, because, presently, the trade with China accounts for more than a half of Ukraine's negative balance in this country's international trade in goods (56% in January-November 2018). Despite the risks of further deterioration of trade balance, Ukraine has suggested to start consultations on the Ukraine-China free-trade agreement (FTA).

The purpose of the paper is to estimate the possible impact of the liberalization of trade with China and to develop recommendations for raising exports and suppressing China's goods expansion on domestic market. In order to investigate the problem and shape the outlook for domestic exports to China, the following steps have been made: (1) compared the structure of external trade in goods of Ukraine and China; (2) evaluated the trade regimes' symmetry between China and Ukraine; (3) identified the characteristics of China's non-tariff trade regulations; (4) analyzed special ties features of negotiating with China on FTA; (5) analyzed the situation with the development of domestic export to China, and identified prospective markets for domestic goods; and (6) analyzed the dynamics of imports of goods from China during 2004-2018. Also, discussed the groups of import goods that are top items by absolute volume and possess a high share in imports and in local domestic consumption.

Analysis of the structure of trade flows between Ukraine and China showed that the most probable development scenario in the trade with China is the increased orientation of Ukrainian export on raw materials and empowering of Ukraine's dependence on the import of Chinese industrial goods. Probability of this scenario is increasing since the trade regimes of Ukraine and China are asymmetrical, which creates unequal conditions of trade that are more preferable for China. It was found that, even in case of trade liberalization as the result of FTA negotiations between China and Ukraine, Ukraine could not expect sustainable increase in exports of agri-food goods, as China has special non-tariff regulations in domestic agri-food markets.

Among the core directions of the government policy of supporting the development of agricultural export to China is promotion of corn export in accordance with the credit agreement of 2012 between State Food and Grain Corporation of Ukraine and Export-Import Bank of China, and soybean export promotion with the purpose to substitute US in the Chinese import soybean market, which opened up as a result of US-China trade disputes in 2017-2018. Negative trends in bilateral trade are the reason for active government policy promoting the export of processed goods to China, first of all the products of food industry and optical photographic instruments and apparatus that are of high demand in local Chinese markets.

Import dependence of domestic local market remains high without significant signs of decrease. In 2017, the ratio between import and GDP was the highest for the recent 17 years. During 2013-2017, this ratio increased from 0.51 to 0.56. Dependence of Ukraine's economy on import could increase further as a result of liberalization of the trade with China. Despite the benefits for exporters (mostly exporters of raw goods),

cheap Chinese import could delay the renaissance of the domestic light industry that has gradually started after a sharp decline in 2013-2015.

Dynamics of goods import from China during 2004-2018 was analyzed, and discussed groups of goods that are the top import items by absolute volume, possess a high share in imports and in local domestic consumption. The research was conducted on agricultural and agri-food goods, and for 4- and 6- digit codes.

Presence of Chinese goods in domestic market is constantly increasing. In 2002-2003, balance of trade between Ukraine and China was positive, and the share of China's goods in market was below 2%, but, starting from 2005, the trade balance has been always negative with share of Chinese goods increasing to 13% (2018).

Machinery accounted for more than a half of Chinese import in 2018, with machinery, instruments and equipment making the highest share. China is the main exporter of telephone equipment for cellular networks, computers and notebooks, photo-sensitive semi-conductors, light-emitting diodes and other innovative and high technology products. China possesses top positions in imports of household electronics and appliances, light industry goods (shoes, toys, synthetic textiles etc.) and other goods. In 74 out of 178 analyzed 4-digit groups of goods, China's share in import in 2017 was higher than 50%.

From the position of domestic market protection, trade liberalization with China could cause high risks for domestic producers. Assortment of industrial goods that are imported from China is very extensive, hence their expansion in domestic market could be quite significant.

Keywords: *People's Republic of China, Free Trade Agreement (FTA), trade regime, export, import dependence, protection of the domestic market*

References

1. WTO (2018, September 14). China. Trade Policy Review, Revision. WT/TPR/G/375. Retrieved from https://www.wto.org/english/tratop_e/tp_r_e/tp_rep_e.htm#bycountry
2. Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road, issued by the National Development and Reform Commission, Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Commerce of the People's Republic of China, with State Council authorization in March 2015. Retrieved from http://english.mofcom.gov.cn/article/zt_beltandroad/
3. One Belt One Road Initiative. Retrieved from <https://www.topchinatravel.com/silk-road/one-belt-one-road.htm>
4. Lavnikevych, Denys (2018). Fight the Chinese who bring gifts. *Dzerkalo tyzhnia. Ukraina – Weekly mirror. Ukraine*, 32. Retrieved from https://dt.ua/finances/biysya-kitayciv-yaki-prinosyatarunki-287105_.html [in Ukrainian].
5. WTO (2018, June 6). China. Trade Policy Review, WT/TPR/G/375. Retrieved from https://www.wto.org/english/tratop_e/tp_r_e/g375_e.pdf
6. World Trade Organization (2018a). Trade Profiles 2018. URL: Retrieved from https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/daily_update_e/trade_profiles/CN_e.pdf
7. World Trade Organization (2018b). Trade Profiles 2018. Retrieved from https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/daily_update_e/trade_profiles/UA_e.pdf
8. WTO (2001, November 23). Protocol on the Accession of the People's Republic of China. The Ministerial Conference Decision. WT/L/432. Retrieved from https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/completeacc_e.htm#chn
9. WTO (2001, October 1). Report of the Working Party on the Accession of China. WT/ACC/CHN/49. Retrieved from https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/completeacc_e.htm#chn
10. Foreign Trade Law of the People's Republic of China. July 1, 2004. Retrieved from <http://english.mofcom.gov.cn/aarticle/policyrelease/internationalpolicy/200705/20070504715845.html>

11. 10 Commitments China made when it joined the WTO and has not respected. Retrieved from <http://static1.squarespace.com/static/5537b2f8e4b0e49a1e30c01c/t/568f7bc51c1210296715af19/1452243910341/The+10+WTO+Commitments+of+China.pdf>
12. Ezell, Stephen J. and Atkinson, Robert D. (September 2015). False Promises: The Yawning Gap Between China's WTO Commitments and Practices. The Information Technology & Innovation Foundation. Retrieved from http://www2.itif.org/2015-false-promises-china.pdf?_ga=2.196300396.1589681642.1551882052-593599331.1551882052
13. Decree of the President of the Russian Federation 'On the Application of Selected Special Economic Measures for the Safety of the Russian Federation' dated August 6, 2014 No. 560. Retrieved from <http://docs.cntd.ru/document/420212227> [in Russian].
14. Decree of the President of the Russian Federation 'On Amendments to the Decree of the President of the Russian Federation dated January 1, 2016 No. 1' On Measures to Ensure Economic Security and National Interests of the Russian Federation in the Implementation of International Transit Transport of Goods From the Territory of Ukraine to the Republic of Kazakhstan through the Territory of the Russian Federation' from July 1, 2016 No. 319 (as amended on December 30, 2018). Retrieved from <http://docs.cntd.ru/document/420327327> [in Russian].
15. State Service of Ukraine for Food Safety and Consumer Protection (2018, July 02). 17 facilities were granted the right to export sunflower seed to China. Retrieved from http://www.consumer.gov.ua/News/4313/17_potuzhnostey_otrimali_pravo_eksportuvati_shrot_sonyashnikoviy_do_Kitayu [in Ukrainian].
16. General Administration of Customs, P.R.China (2018, June 27). URL: Retrieved from <http://www.customs.gov.cn/customs/jyjy/dzwjyjy/qymd/slaq/1878901/index.html>
17. Ministry of Agrarian Policy of Ukraine (2017, May 22). The Chinese market is open for Ukrainian beef. Retrieved from <http://www.minagro.gov.ua/uk/node/23944> [in Ukrainian].
18. Chaoying, Qi, Zhang, James Xiaohe (February 2018). The economic impacts of the China-Australia Free Trade Agreement - A general equilibrium analysis. *China Economic Review*, 47, 1-11. doi: <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2017.11.002>
19. Jiang, Yang (2008). Australia-China FTA: China's domestic politics and the roots of different national approaches to FTAs. *Australian Journal of International Affairs*, 62, 179-195. doi: <https://doi.org/10.1080/10357710802060543>
20. Chen, C., Duncan, R. Agriculture and food security in China: What effect WTO accession and regional trade agreements? ANU E Press and Asia Pacific Press. The Australian National University, Canberra, Australia. Retrieved from http://epress.anu.edu.au/afsc_citation.html
21. He, Ling Ling (2013). On re-invigorating the Australia-China Free Trade Agreement negotiation process. *Journal of World Investment and Trade*, 14 (4). 672-696. doi: <https://doi.org/10.1163/22119000-01404004>
22. Free Trade Agreement between the Government of Australia and the Government of the People's Republic of China (2015). Retrieved from http://fta.mofcom.gov.cn/Australia/annex/xdzw_en.pdf
23. Free Trade Agreement between the Government of the People's Republic of China and the Government of New Zealand (2008). Retrieved from <http://images.mofcom.gov.cn/gjs/accessory/200804/1208158780064.pdf>
24. WTO (2018, February 2). China donates USD 1 million to support implementation of Trade Facilitation Agreement. Press Release PRESS/816. Retrieved from https://www.wto.org/english/news_e/pres18_e/pr816_e.htm
25. Registered list of imported dairy products outside the country (except infant formula), Ukraine. CNCA. Retrieved from <http://www.cnca.gov.cn/ywzl/gjgnhz/jkzl/imports-list/dairy/Ukraine20180723.pdf>
26. State Statistics Service of Ukraine (a). Export-import of certain types of goods by countries of the world. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>
27. State Statistics Service of Ukraine (b). Trades under the commodity structure of foreign trade. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>
28. State Statistics Service of Ukraine (c). Statistical Yearbook of Ukraine. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>
29. State Statistics Service of Ukraine (d). Production of industrial products by species. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>